

UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı Zanaat ve Halk Sanatları Teması Bağlamında Van'daki Savat İşçiliğinin Değerlendirilmesi

Bahadır İnanç ÖZKAN
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
bahadirinancozkan@yyu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-7665-6765

Araştırma Makalesi

DOI: 10.31592/aeusbed.1321249

Geliş Tarihi: 30.01.2023

Revize Tarihi: 12.10.2023

Kabul Tarihi: 29.11.2023

Atf Bilgisi

Özkan, B. İ. (2023). UNESCO yaratıcı şehirler ağı zanaat ve halk sanatları teması bağlamında Van'daki savat işçiliğinin değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(3), 1008-1027.

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, Van'ın geleneksel el sanatlarından birisi olan Savat işçiliğinin Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation [UNESCO]) Yaratıcı Şehirler Ağı Programı'na Zanaat ve Halk Sanatları teması altında katılma durumunu tespit etmektir. Ayrıca, Savat işçiliğinin mevcut durumunu, yaşanan problemleri, kamu ve özel sektöre ne gibi sorumluluklar düştüğünü belirleyerek birtakım öneriler getirebilmek amaçlanmaktadır. Nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji (olgubilim) kullanıldığı bu çalışmada, amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme tercih edilmiştir. Bu kapsamda çalışmanın evreni Van İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Van'da yaşayan profesyonel turist rehberleri, Van'da faaliyet gösteren seyahat acenteleri ve Van'da yaşayan Savat ustaları ile Van'da görev yapan akademisyenlerden oluşmaktadır. Araştırma soruları ilgili literatürün taranmasıyla oluşturulmuş ve veriler yarı yapılandırılmış mülakat formuyla elde edilmiştir. Verilerin analizi süresi boyunca, alınan cevaplar ayıklanmış, ardından betimsel analize tabi tutulmuştur. Çalışmada elde edilen bulgulara göre hammaddenin pahalı olması, ilgisizlik, tanıtım faaliyetlerinin yapılamaması, sivil toplum kuruluşlarına ihtiyaç duyulması, eğitim yönünden yetersizlikler, ürünlerin tek düze olarak yapılması, yurtiçi pazarlar olarak Türkiye'nin Batı bölgeleri, yurtdışı hedef pazar olarak ise Rusya, Kafkasya, Avrupa ülkeleri olduğu ve UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağına Van'ın girmesi durumunda, şehirde geceleme sayısının artacağı, Van'ın daha bilinir hale geleceğini ve yerel halkın yabancı dil öğrenmeye başlayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel el sanatları, Turizm, Savat, Kültürel miras, Van.

An Evaluation of Savat (Niello) Handicraft in Van in the Context of the Crafts and Folk Arts Theme of UNESCO Creative Cities Network

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the participation of Savat handicraft, one of the traditional handicrafts of Van, in the Creative Cities Network Program of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) under the theme of Craft and Folk Arts. In addition, it is aimed to make suggestions by determining the current situation of Savat labor, the problems experienced, and the responsibilities of the public and private sectors. In this study, in which phenomenology, one of the qualitative research methods, was used, maximum diversity sampling was preferred from purposive sampling methods. In this context, the universe of the research consists of Van Provincial Directorate of Culture and Tourism, professional tourist guides living in Van, travel agencies operating in Van, Savat masters living in Van and academics working in Van. The research questions were created by scanning the relevant literature and the data were obtained with a semi-structured interview form. During the analysis of the data, the answers received were sorted and then subjected to descriptive analysis. According to the findings obtained in the research, the raw material is expensive, indifference, promotional activities cannot be carried out, the need for non-governmental organizations, inadequacies in education, uniform production of products, Western regions of Turkey as domestic markets, Russia, Caucasus, Europe as foreign target markets. It has been concluded that if Van is included in the UNESCO Creative Cities Network, the number of overnight stays in the city will increase, Van will become more known and local people will begin to learn foreign languages.

Keywords: Traditional handicrafts, Tourism, Savat (Niello), Cultural heritage, Van.

Giriş

Turizm hareketliliği kapsamında destinasyonların tercih edilmesinde, turistlerin ekonomik gücü, destinasyonların uzaklığı, ulaşım olanakları gibi faktörlerin yanı sıra; destinasyonların sahip olduğu kültürel miras da tercih unsurları arasında yer almaktadır. Söz konusu kültürel miras çeşitli unsurlara ayrılmaktadır ve bunlardan birisi de geleneksel el sanatlarıdır. Elde edilen arkeolojik bulgular,

insanların Paleolitik Çağ'dan itibaren sanatla uğraştıklarını göstermektedir. Balta, mağara resimleri, çanak-çömlek gibi ürünler daha sonra eski uygarlıkların üretmiş oldukları süs eşyaları, takı, yüzük ve heykeller insanoğlunun elinden çıkmıştır. Geçmişte çağlara adını veren, bakır, tunç, demir gibi madenlerin bulunması ve kullanılmasıyla ortaya çıkan ürünlerin ticareti yapılmaya başlanmış ve bu sayede el sanatları ürünleri geniş bir yayılım alanı elde etmiştir.

Her toplum zaman geçtikçe üretmiş olduğu el sanatlarına kendi kültürel dünyalarını, sembollerini, duygularını, sanatsal beğeni ve sanatsal inceliklerini yansıtmıştır (Altıntaş, 2016). Böylece el sanatları, bir toplumun sanat kimliğinin ve anlayışının estetik bir yansımasıdır. Diğer yandan ise, toplumun ihtiyaçlarına göre ortaya çıkan el sanatları, söz konusu toplumda yaşayan bireylerin, bilgi, estetik, yeteneklerine dayanarak el yordamıyla veya sabit iş aletleriyle üretilmektedir (Korkmaz, 2016). El sanatlarıyla uğraşan insanların meydana getirdikleri eserlere kendi sanatsal anlayışlarını, zevklerini ve yeteneklerini yansıtmalarından dolayı fabrikada üretilen ürünlerden farklılaşmaktadır ancak sanayileşme sonucunda meydana gelen üretim tarzlarındaki değişiklikler bir geçmişe sahip olan el sanatlarını olumsuz etkilemiştir.

Kültürel miras, toplumsal hafıza için birer kanıt özelliği taşıması, sürdürülebilir olması ve gelecek nesillere aktarılabilmesi açısından önem taşıyan bir kavramdır. Ayrıca, kültürel miras küreselleşmenin zıttı olarak ortaya çıkan yerelleşme için de korunması ve ortaya çıkarılması adına ciddi bir konuma gelmiştir. Bir yörenin sahip olduğu somut ve somut olmayan kültürel miras öğeleri, turizmin gelişmesine veya kültürel mirasın turizme yönelik olarak pazarlanmasına ve marka haline gelmesine imkân sağlayabilmektedir (Ceyhan vd, 2023; Deniz ve Çelik, 2020). Turistik tüketim biçimlerinin değişmesi, turistlerin gittikleri yerlerde geleneksel el sanatlarına karşı artan ilgisinden dolayı, destinasyonlar yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan değerlerini, sanatlarını hatırlamış, tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinde etkili bir araç olarak kullanma başlamıştır (Tjoa ve Wagner, 1998). Bu sayede kültürel miras, turizmin bir parçası haline gelmiş, kültür turizminin ayrılmaz bir unsuru olmuştur. Turistler, destinasyonlarda yöreye özgü el sanatlarını görmeyi ve deneyimlemeyi istemektedirler. Kültürel mirasın bir parçası olan geleneksel el sanatları ürünleri, ekonomik anlamda gelir sağlama, istihdamda artış oluşturmaya, geleneğin devamına, sunulan mal ve hizmetlerin farklılaşmasına, yenilenmesine, tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin geliştirilmesine katkı sağladığı gibi sosyal ve ekonomik yönden kalkınmaya da katkıda bulunmaktadır (Özgürce ve Yavuz, 2006; Serçek ve Öztaş Serçek, 2016).

İlgili literatür tarandığında, geleneksel el sanatları ile turizm arasındaki ilişkiyi inceleyen çok sayıda çalışma mevcuttur. Söz konusu çalışmalarda (Açar, 2014; Akın, 2018; Altınay ve İstanbullu Dinçer, 2017; Bayazit, Ceylan ve Saylan, 2012; Can, 2013; Chang Wall ve Chang, 2008; Çelik ve Toprak, 2018; Dönmez ve Kocakaya, 2022; Eren ve Erkol Bayram, 2021; Köşker ve Karacaoğlu, 2019; Kurgun ve Yumuk, 2013; Marwick, 2001; Mogindol ve Bagul, 2014; Mustafa, 2011; Öter, 2010; Öztaş Serçek ve Akyüz, 2021; Özbek ve Çevik, 2018; Pekerşen ve Çalık, 2017; Timothy ve Boyd, 2006) el sanatları ile turizm arasında çok boyutlu ve karmaşık bir süreç olduğu, turistlerin el sanatlarının kökenine, uyumluluğuna, çekiciliğine önem verdiği, geleneksel üretim yöntemlerinin turistler için daha anlamlı ve çekici olduğu, el sanatçıları için parasal yönün daha ağırlık kazandığı, bazı destinasyonların el sanatlarından yeterince faydalanmadığını, el sanatlarının yerel kalkınma ve istihdam kaynağı olabileceği, el sanatları ustalarının örgütlenmede sorunlar yaşadığı, üretimde en büyük sorunun hammadde yetersizliği olduğu, el sanatları ürünlerinin evde veya ofiste sergilenebilecek kapasiteye sahip oldukları, teknolojik gelişmelerin usta sayısında belirgin bir düşüşe sebebiyet verdiğini, el sanatları devamı ve sürdürülebilirliği için turizmin gerekli olduğu, destinasyonların önemli bir el sanatları potansiyeli olmasına rağmen tanıtım faaliyetlerinin yetersiz kaldığı, kalifiye eleman yetiştirmede zorlukların yaşandığı tespit edilmiştir.

Bu bağlamda bu çalışmanın amacı; Van'ın geleneksel el sanatlarından birisi olan Savat işçiliğinin Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation [UNESCO]) Yaratıcı Şehirler Ağı Programı'na Zanaat ve Halk Sanatları teması altında katılma durumunu tespit etmektir. Ayrıca, Savat işçiliğinin mevcut durumunu, yaşanan problemleri, kamu ve özel sektöre ne gibi sorumluluklar düşüğünü belirleyerek birtakım öneriler

getirebilmek amaçlanmaktadır. Araştırma konusu olarak Savat işçiliğinin seçilmesinin nedenleri; a) Savat işçiliğinin uzun bir tarihi geçmişe sahip olması, b) Savat işçiliğinin UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağına Zanaat ve Halk Sanatları teması altında dahil olabileceğinin düşünülmesi, c) Van'a yönelik olarak turistik talebin arttığı gözlemlenmesi, d) Van'da Savat ustasının sayısının azalmasından kaynaklı olarak bu geleneksel el sanatının unutulma tehlikesi e) Savat işçiliğine yönelik olarak UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı Programı Zanaat ve Halk Sanatları kapsamında ilgili alanda çalışmaya rastlanılmaması olarak sıralanabilir. Araştırmada bu çerçevede, Van'da amaçlı maksimum örnekleme yöntemiyle konuyla alakalı olduğu düşünülen kişilerle görüşme yapılmış ve veri doygunluğuna erişildiğinden dolayı görüşmeler sonlandırılmıştır. Buna göre araştırmanın problemi şöyle ifade edilebilir:

Van'ın Geleneksel El Sanatlarından birisi olan Savat işçiliğinin UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı Programına Zanaat ve Halk Sanatları teması altında dahil olabilme durumu nedir?

Bu çalışma, Van'ın geleneksel sanatlarından birisi olan Savat işçiliğinin UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı Programına Zanaat ve Halk Sanatları teması altında dahil olabilmesi hakkında bir fikir vermeyi sağlayacaktır. Ayrıca, turizm, geleneksel el sanatları ve UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı konulu araştırmalarda mevcut durumun anlaşılması ve yorumlanmasında öngörü sağlayacaktır.

UNESCO Yaratıcı Şehir Ağı Programı, Zanaat ve Halk Sanatları Teması

UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı Programı (Creative Cities Network), 2004 yılında UNESCO tarafından meydana getirilmiş olup, çeşitli bölgelerden farklı gelir düzeyinde, farklı kapasitede ve nüfusa sahip ülkelerin şehirlerini yaratıcı endüstriler alanında çalışmak üzere bir araya toplayan bir girişim olarak tanımlanmaktadır. Şehirlerin, farklı kültürlerle ev sahipliği yapmaları ve dinamik bir yapıya sahip olmalarından dolayı yaratıcılığın yeni boyutlarını üretme potansiyeline sahiptirler. Böylece programın amacı, yerel aktörler aracılığıyla yürütülen kültürel endüstrinin yaratıcı, ekonomik ve toplumsal potansiyelini geliştirmek ve kültürel çeşitliliği desteklemektir. Yaratıcı şehirler ağı yedi temadan oluşmaktadır. Bunlar; edebiyat, film, müzik, zanaat ve halk sanatları, tasarım, gastronomi ve medya sanatlarıdır. Toplamda 295 üyesi bulunan bu programda, Türkiye'den 7 tane şehir bulunmaktadır. Bu şehirler, Gaziantep (Gastronomi), Hatay (Gastronomi), İstanbul (Tasarım), Kütahya (Zanaat ve Halk Sanatları), Afyonkarahisar (Gastronomi), Kırşehir (Müzik), Bursa (Zanaat ve Halk Sanatları). Bu programı 2015 yılında Türkiye'den ilk üye olan şehir Gaziantep ve son üye olan şehir 2021 yılında Bursa olmuştur. (UNESCO, 2023). Yaratıcı Şehirleri Ağının hedefleri şunlardır (Yalçın, 2016):

1. Kültürel malların ve hizmetlerin yaratılması, üretilmesi, dağıtılması ve kullanımının güçlendirilmesi,
2. Yaratıcılığın ve yaratıcı ifadelerin kırılğan gruplar arasında teşvik edilmesi,
3. Kültürel mallarının kullanımının teşviki, kültürel yaşama erişimin ve katılımın sağlanması,
4. Kültürel ve yaratıcı endüstrilerin yerel kalkınma planlarına dahil edilmesi.

Küreselleşme ve bilgi teknolojilerinde son yıllarda artan gelişmeler geleneksel iş kollarında birtakım dönüşümleri meydana getirirken yeni iş kollarının doğuşuna da ortam hazırlamıştır. Bu durum, sanat ve yaratıcılığın ön planda yer aldığı, bilgi teknolojileriyle bütünleşmeyi sağlamış kültür ve yaratıcı ekonomi olarak ifade edilen yeni bir pazarın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kültür ve yaratıcı ekonominin ortaya çıkması sayesinde katma değer kazanımı hızlanmış, istihdamda artışlar meydana gelmiş ve bu konuya daha fazla ilgi gösterilmeye başlanmıştır. Bu alanın öneminin günden güne gittikçe artması neticesinde turizm de söz konusu dönüşümden etkilenmiştir. Küreselleşmenin etkisiyle şehirlerarasında artan rekabet durumu kentleri daha yaratıcı olmaya zorlamıştır. Yaratıcı şehirler ile ekonomik, kültürel, turizm, bölgesel kalkınma ve gelişme üzerine yapılan çalışmalar (Comunian, 2011; Della Lucia ve Serge, 2017; Durmaz, Platt ve Yiğitcanlar, 2010; Hall, 2000; Nizic, Rudan ve Trinajstic, 2019, Popescu ve Corboş, 2012) şehirlerin özellikle turizm sektöründe olumlu bir ivme yakalamasına yönelik olarak yaratıcı endüstrileri bir araç olarak kullandığını göstermektedir. Şehirlerin yerel kalkınmayı sağlamaları için yaratıcılık ve kültürel endüstriler önemli bir pozisyona gelmiştir. Bu sayede şehirler, daha fazla görünür olacak ve kendi dinamikleriyle kalkınmayı sağlayacaktır. Şehirlerin sahip oldukları kültürel

miras, gelir elde etme, istihdam sağlamada ve yoksulluğun azaltılmasında bir araç olarak kullanılmaktadır. Müzeler, sergiler, tiyatrolar gibi sanatsal ve kültürel alanlar şehir ekonomisine doğrudan katkı sağladığı gibi yatırım fırsatı da sağlamaktadırlar. Öyle ki sanatsal yaratıcılık ve kültürel zenginlik, bir destinasyon için müknaat görevi görmesi nedeniyle hem şehir halkı hem de turistler için önemli bir konuma gelerek kültürel hizmet ve ürünlere olan talebin artışını sağlayarak ekonomik potansiyelin artışını destekleyecektir. Kısaca özetlemek gerekirse, Yaratıcı Şehirler Ağı, yerel düzey ile küresel düzey düzeyde artan işbirliği sayesinde yaratıcılığı ve kültürel endüstrileri sürdürülebilir kalkınma için önemli bir konumda gören ve üye olan şehirlere kentsel kalkınmanın sağlanması için fırsat yaratan bir program olarak görülmektedir. Aynı zamanda bu ağ, sürdürülebilir kalkınmanın çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik boyutlarına destek sağlamaktadır (Gülduran ve Arıkan Saltık, 2020).

Turizm ve El Sanatları

El sanatları, el becerilerine bağlı olarak üretilen, hammadde kullanılarak yapılan ve basit malzemelerle imal edilen, toplumun hafızasını, gelenek ve göreneklerini, kültürünü yansıtan, el sanatını icra eden ustanın zevkini, beğenisini ve yeteneklerini yansıtan maddi kazanç elde etmeye bağlı olarak yapılan ekinlikler olarak tanımlanabilir (Özaltay Serçek ve Akyüz, 2021). Diğer yandan el sanatları, toplum içinde oluşmuş, bölgesel motiflere sahip olabilen ve bu bakımdan da kültürel kimliğe sahip olan öğelerdir (Bayazit vd, 2012). Aynı zamanda geleneksel el sanatları, ortak kimlik, aidiyet duygusu gibi kimi özelliklerle kendisini gösteren bir kültürel miras ve bu kültürel mirasın kodlarıyla oluşmuş kültürel bellektir. Halkın hayatının her safhasında yer alan geleneksel el sanatları, toplumsal uygulamaların vazgeçilmez unsuru ve estetik değeri yansıtan ürünlerdir (Arıoğlu ve Aydoğdu Atasoy, 2015).

Türkiye gibi turizm sektörü bakımından büyümekte olan ülkeler için geleneksel el sanatları önemli bir potansiyele sahiptir. Türkiye'deki geleneksel el sanatları; halı ve kilim dokumacılığı, kumaş dokumacılığı, altın ve gümüş işçiliği, çinçilik, çömlekçilik, semercilik, ahşap ve ağaç işçiliği, vb. olarak sıralanabilir. Turistler, gitmiş oldukları destinasyonlarda kendilerinde hoş bir anı bırakması veya eşsiz bir deneyimi hatırlatması gibi nedenlerden dolayı el sanatları ürünlerine yönelmektedirler. Bundan dolayı el sanatları, bir destinasyona çekiciliği sağladığı gibi istihdam ve işgücünün nitelik bakımından artmasına da fayda sağlamaktadır (Altınay ve Dinçer, 2017).

Aynı zamanda el sanatları, ait olduğu yörenin tanıtımını yaptığından dolayı ekonomik olarak da katkı sunmaktadır. Turistlerin, bir destinasyonun kültürel zenginliğini keşfetmek amacıyla gelmesi, o bölgede üretilen ürünleri satın almayı istemesi gibi nedenler göz önünde bulundurulduğunda söz konusu el sanatı ürünü turistlere eşsiz bir deneyim sunmaktadır. Bu sayede el sanatları, bir destinasyonu cazibe merkezi haline getirmekte, turistik çekicilik oluşturmada ve işgücünün niteliğini artırarak bölge ekonomisine olumlu etkilerde bulunduğu düşünülmektedir (Can, 2013). Geleneksel el sanatları, yerel gelenekleri yerel halkı temsil etmelerinden dolayı turistik deneyimin en önemli parçasından birisini oluşturduğu gibi kültür turizminin gelişmesine de katkıda bulunmaktadır. Nitekim turizm, el sanatlarının değer kazanmasına, korunmasına ve gelecek nesillere bırakılmasına katkıda bulunmaktadır. Geleneksel el sanatlarının turizme kazandırılmasıyla yerel halkın turizm faaliyetlerine katılımı sağlanacağı gibi el sanatının da sahiplenilmesinde ve korunmasında sürdürülebilirlik sağlanmış olacaktır. Diğer yandan birçok destinasyon, yerel halka maddi bir gelir ve istihdam olanağı sağlamasından dolayı kültür turizminin bir parçası olan geleneksel el sanatlarından faydalanmaktadır. Bundan dolayı turizm ile el sanatları arasında güçlü bir bağın olduğu söylenebilir. (Mustafa, 2011; Okuyucu ve Somuncu, 2012; Türker ve Çelik, 2012; Yumruk ve Kurgun, 2013). Diğer taraftan turizm sektörü yapısı itibarıyla sadece gezi faktörünü barındırmamaktadır. Planlama, gezi, ören yerine veya yerlerine ziyaret, ikamet edilen yere tekrardan dönüş ve geziyi hatırlatıcı öğelerden oluşan bir turizm faaliyetinde, geleneksel el sanatları geziyi hatırlatıcı öğe olarak büyük bir öneme sahiptir çünkü turistler tarafından satın alınan el sanatları ürünü veya ürünleri söz konusu destinasyonu tekrardan ziyaret etme niyetini de beraberinde getirmektedir. Geleneksel el sanatları ürünlerinin tercih edilmesindeki en önemli etkenler olarak; özgünlük, tarihi ve kültürel bütünlük ile özgünlük sayılabilir (Eren ve Erkol Bayram, 2021).

El sanatlarının bir kültürel varlık olmasından dolayı korunması ve yaşatılması için kamu kaynaklarının harcanması gerekmektedir. Ancak, kamu kaynakları çoğu zaman yetersizdir. Ayrıca,

sadece kamu kaynaklarına bağımlı kalmak da sakıncalıdır çünkü kamu kaynaklarının süreklilik taşımama riski de bulunmaktadır. Bununla birlikte, sanayileşen toplumlarda el sanatçıların sayısının gittikçe azalmasında, destinasyonlarda geleneksel el sanatları ürünlerinin kopyalarının veya benzerlerinin yapılması gibi nedenler sayılabileceği gibi geleneksel el sanatları ustalarının becerilerinin ve bilgilerinin unutulmaya yüz tutması da geleneksel el sanatlarının geleceği açısından risk taşımaktadır (Aslan ve Yazar, 2015; Altıntaş, 2016; Birinci ve Camcı, 2016; Deniz ve Çelik, 2020; Dilmaç, 2013; Doğanay ve Çavuş, 2014; Duymaz ve Aydoğdu, 2008; Gür, 2012; Er ve Sarıkaya Hünerel, 2012; Eroğlu ve Köktan, 2013; Özbek ve Çevik, 2018; Özdemir, 2019; Özkoca ve Bozkurt, 2013; Öztürk, 2005; Pekerşen ve Çalık, 2017; Sarıkaya Hünerel ve Er, 2012; Sarıoğlu, 2005; Taş, 2021; Varol ve Ertürk, 2016). Bundan dolayı kültürel mirasın, yaşanmasında, korunmasında ve gelecek nesillere aktarılmasında pazarlamanın çeşitli yollarına gidilmesi söz konusu mirasın görünürlüğünü ve kullanılabilirliğini artırmada, daha geniş kesimlere ulaştırmada ve sahiplendirmede fayda sağlayabilir. Kültürel miras verileri, turizm merkezlerine ürün çeşitlendirmeye yönelik olarak yararlar sunabilir ancak geleneksel el sanatları gibi, ören yeri ve müzeler gibi her kültürel ürün veya tarihi bir alan turizme yönelik olarak bir çekicilik yaratmayabileceğinden söz konusu kültürel çekicilikleri bir ürün haline getirmek, imaj ve marka yaratmak için planlama ve tanıtma çalışmaları gerekmektedir (Bayazit vd, 2012; Öter, 2010). Ancak, turizmin yaratmış olduğu ekonomik getiriden en üst seviyede faydalanmak adına ticari düşüncelerle hareket edilmesine yönelik olarak da birtakım önlemlerin alınması gerekmektedir. Aksi durumda, turizm hareketleri, geleneksel el sanatlarının özgünlüklerinin zarar görmelerine ve otantikliklerini kaybetmelerine yol açabilir. Turizm sektöründe geleneksel el sanatlarından elde edilen gelirin artırılmasında ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasında; devlet, özel kurum ve kuruluşlar, üniversiteler, yerel yönetimler ve el sanatçıların koordineli olarak çalışmaları ve proje üretmeleri gereklidir. Çünkü, kültürel miras olan geleneksel el sanatları tüm toplum tarafından paylaşılmaktadır. Geleneksel el sanatlarının korunmasında, tanıtılmasında ve pazarlanmasında sorumluluk toplumun her kesimi tarafından paylaşılmaktadır. Turizm, kültürel mirasın tanıtımı ve pazarlanması faaliyetlerinden aracılık yapabilen bir sektördür. El sanatları ürünlerinin, turizm pazarına arz edilmesiyle hem tanıtım faaliyetleri yapılır hem de yerel halkın geleneksel el sanatları ürünlerini sahiplenerek turistlerin deneyimine katkı sağlanır (Can, 2013; Kaya ve Erol, 2021; Özbek ve Çevik, 2018).

Savat İşçiliği

Van'da gümüş eserler üzerine savat işçiliği, telkârî işçiliği ve kabartma işçiliği yapılmaktadır. Savatın kelime kökeni “sevad” olup Türkçeye savat olarak yerleşmiştir. Savat, “kara, karanlık ve karalama” anlamına gelmektedir. İslam maden sanatlarında sıklıkla kullanılan savat dolgusu, Türkistan, Kafkasya, İran ve Doğu Anadolu bölgelerinde yapılmış olan gümüşlerin üzerinde yer almaktadır. Savatın özünü bakır, gümüş, kurşun ve kükürt maddeleri oluşturmaktadır. Bu maddelerden bir karışım elde etmek için önce gümüş ve bakır birlikte eritilir, daha sonra elde edilen bu karışıma önce kurşun daha sonra ise kükürt ilave edilir. Karışımın rengi gri olana kadar kükürt eklenmeye devam edilir. Elde edilen karışımın başka bir kaba alınarak soğumaya bırakılır daha sonra soğuyan karışım çekiçlerle dövülerek toz haline getirilir. Eserler üzerine açılmış olan kanallara ekilen toz halindeki karışım yeniden ocak ateşine tutularak kanallara tam anlamıyla yerleşmesi sağlanır ve tekrar soğumaya bırakılır. Savat soğuduktan sonra bir deri parçasıyla eser parlatılır (Taş, 2005).

Savat üretiminde kullanılan araçlar; eritme potaları ve ocakları, farklı kalınlıktaki çelik uçlu kalemler, pense, kil testere, kargaburnu, çekiç, örs, tel fırça ve malafa gibi araçlardır. Savat işçiliğinde kullanılan motifler; Tanrı Haldî, Lale ve Ters Lale, Van Kedisi ve İnci Kefalidir (Van Balığı). Savat işçiliği, “Van Savatlı Gümüş İşlemesi” olarak Van Ticaret ve Sanayi Odası tarafından 23.11.2017 tarihinde coğrafi işaretli ürün olarak tescil edilmiştir (Türk Patent ve Marka Kurumu, 2023).

Fotoğraf 1. Savat üretiminde kullanılan malzemeler (Bahadır İnanç Özkan, 2023)

Yöntem

Bu bölümde, araştırma modeli, evreni ve örneklem hakkında bilgiler sunulmuştur. Ayrıca, veri toplama aracı ve veri analizi hakkında bilgilere yer verilmiştir. Son olarak ise araştırma etiği hakkında bilgiler sunulmuştur.

Araştırma Modeli

Yapılan bu araştırma, Van'daki Savat işçiliğinin UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağına Zanaat ve Halk Sanatları teması altında girip girmeyeceğini incelemektedir. Buna göre bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji (olgubilim) kullanılmıştır. Fenomenoloji, araştırmacının farkında olduğu ancak derinlemesine ve detaylı anlayışa sahip olmadığı olgulara dayanmaktadır. Olgular, çevrede, toplumda ve dünyada olaylar, deneyimler ve algılar gibi farklı biçimlerde meydana gelmektedir. Veri kaynakları araştırmacının odaklandığı olguları yaşayan ve bu olayları yansıtabilecek bireyler veya gruplardır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Çalışma Grubu

Bu çalışmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme tercih edilmiştir. Maksimum çeşitlilik örneklemede amaç, göreceli olarak küçük bir örneklem grubu oluşturmak ve bu örnekleme çalışılan problemle taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmak ve deneyimlerini elde etmektir (Yağar ve Dökme, 2018; Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu kapsamda araştırmacının evreni Van İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Van'da yaşayan profesyonel turist rehberleri, Van'da faaliyet gösteren seyahat acenteleri ve Van'da yaşayan Savat ustaları ile Van'da görev yapan akademisyenlerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılanlardan elde edilen cevaplar veri doygunluğuna ulaştığı için görüşmeler sonlandırılmıştır. Görüşme yapılan katılımcılar, K1 (Katılımcı 1), K2, K3,....., K9 şeklinde kodlanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Fenomenoloji araştırmalarında başlıca veri toplama tekniği görüşmedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Görüşme, "araştırmacı ile araştırmacının öznesi konumunda olan kişi ile arasında geçen kontrollü ve amaçlı sözlü iletişim biçimi" (Türnüklü, 2000, s. 524) olarak tanımlanmaktadır. Araştırma verilerinin

elde edilmesinde yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Ayrıca, bazı geçerlilik stratejilerine araştırmada yer verilmiştir (Cresswell, 2019). Bunlar şöyle ifade edilebilir:

- Detaylı açıklama: Bu çalışmada, araştırma sürecine yönelik olarak detaylı bilgiler sunulmuştur. Bununla birlikte araştırmada elde edilen sonuçların gerçekçi olması amaçlanmıştır.
- Alanda uzun zaman geçirilmesi: Araştırmaya konu olan olgu, araştırmacı tarafından alanda uzun zaman gözlemlenmiştir. Bundan dolayı, araştırmacının elde gözlemler, araştırmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışma sırasında, katılımcılar konu hakkında önceden bilgilendirilmiş ve ses kaydı alınması konusunda katılımcılardan izin alınmıştır. Alınan ses kayıtları önce deşifre edilmiş ardından betimsel analize tabi tutulmuştur. Görüşme esnasında, katılımcıların verdikleri cevaplardan konu dışına sapsadıkları tespit edilmiş ve araştırma sorularına herhangi bir ekleme yapılmamıştır. Araştırmada elde edilen verilerin analizinde herhangi bir program kullanılmamıştır. Araştırmaya yönelik veriler 8 Nisan – 11 Mayıs 2023 tarihleri arasında toplanmıştır. Çalışma için hazırlanan sorular ilgili literatürden (Belber ve Duman, 2023; Eren ve Erkol Bayram, 2021; Gürbüz, Özaltaş Serçek ve Toprak, 2017; Köşker ve Karacaoğlu, 2019) yararlanılarak hazırlanmıştır. Çalışmada kullanılan sorular aşağıda yer almaktadır:

- Savatı tanıtır mısınız? Savat işçiliğinden hangi ürünler üretilmektedir?
- Savat ustası olmadan önce, iş görenler herhangi bir eğitime katılıyor mu?
- Savattan elde edilen ürünler için yurtiçi ve yurtdışı pazarlar nereler olabilir?
- Savatın zayıf yönleri nelerdir?
- Savatın güçlü yönleri nelerdir?
- Savat işçiliğinin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında ve korunmasında devlete düşen görevler nelerdir?
- Savat işçiliğinin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında ve korunmasında turizm sektörüne düşen görevler nelerdir?
- Savat işçiliği için sivil toplum kuruluşlarına ihtiyaç duyulmakta mıdır?
- Zanaat ve Halk Sanatları şehri olmanın kente sağlayacağı faydalar neler olabilir?

Araştırma Etiği

Araştırmaya yönelik etik kurul izni Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimleri Yayın Etik Kurulu tarafından 07/04/2023 tarihinde 2023/08/09 sayılı kararına dayanarak verilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde ilk olarak araştırmaya katılanlar hakkında tanıtıcı bilgilere yer verilmiştir. Ardından, katılımcılara yöneltilen sorular ve bu sorulara verilen yanıtlar sunularak cevaplar hakkında yorumlar yapılmıştır. Verilerin sunulmasında tablolardan yararlanılmıştır.

Katılımcılara Yönelik Tanıtıcı Bilgiler

Araştırmaya katılanlarla ilgili olarak tanıtıcı bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1

Katılımcılara Yönelik Tanıtıcı Bilgiler

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Görev Yaptığı Kurum/Mesleği	Çalışma Süresi
K1	Erkek	47	Lise	Savat ustası	19
K2	Erkek	45	Doktora	Akademisyen	7
K3	Erkek	54	Doktora	Akademisyen	14

K4	Erkek	52	Lise	Savat ustası	30
K5	Erkek	54	Doktora	Akademisyen	30
K6	Erkek	62	Lise	Seyahat Acentesi Sahibi	25
K7	Erkek	42	Lisans	Profesyonel Turist Rehberi	18
K8	Erkek	45	Lisans	Seyahat Acentesi Sahibi	18
K9	Erkek	42	Yüksek Lisans	Van İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	16

Savata Yönelik Tanıtıcı Bilgiler

Bu bölümde savat hakkında bilgilere yer verilmiştir. Araştırma kapsamında katılımcılara yönelik olarak savat hakkında bilgi verilmesi ve savat işçiliğinden hangi ürünlerin üretildiğine dair soru yöneltmiştir. Katılımcılara yöneltilen sorulan soru ve verilen yanıtlar aşağıda yer almaktadır.

- Savatı tanıtır mısınız? Savat işçiliğinden hangi ürünler üretilmektedir?

“Savat aslında süsleme alaşımıdır. Savat dört maddede, gümüş, kükürt, kurşun ve bakır. Tabii bunların hesap oranları var, oranlarına göre karışımı yaptıktan sonra süsleme alaşımını elde ediyoruz. Elde ettikten sonra gümüş üzerine çizdiğimiz motiflere açtığımız kanallar vasıtasıyla savatla dolgusunu yapıyoruz.” (K1)

“Savat esas itibarıyla Van üzerinden yayılmıştır. Yani Urartulardan beri dünya özeline baktığımız zaman Roma tarafından kullanıldığını biliyoruz, özellikle bu bölgede Urartular tarafından yoğun olarak kullanıldığını biliyoruz. Savat kültürü buraya özellikle Türkistan Dağıstan bölgesinde Kafkasya dediğimiz bölgelerden gelmiştir. Van'ın bu bölgelerle bir şekilde komşu olması sayesinde buraya gelmiştir.” (K2)

“Savat kökeni karadan gelir, siyah, savat kökeninden gelir. Yapılan araştırmalarda Miken dönemine kadar gitmiş olduğunu görüyoruz, Miken mezarlığından ve Mısır'daki bazı mezarlarda savat uygulamasını belki günümüzden farklı olsa bile en azından savat diyebileceğimiz o uygulamanın yapılmış olduğunu görüyoruz. Roma döneminde ise yaygın bir şekilde gelişim göstermiştir, altın çağını Osmanlı döneminde kazanmış olduğunu, özellikle Van bölgesinde altın çağını yaşamıştır.” (K3)

“Savat, bazı bulgular var. Toprakkale'de gümüş üzerine o zamandan geldiği söyleniyor. Benim bildiğim ise Selçuklu öncesi özellikle bizim bölgede ve Kafkasya bölgesinde, Azerbaycan, İran'ın bazı kısımları, Rusya'ya yakın olan kısımlar.” (K4)

“Biz savatı iki çeşit olarak görüyoruz, bir; direk çubuk şeklinde kullanılan savat var, diğeri de savat elde edildikten sonra havanlarda dövülerek toz getirilip gümüşün üzerine sürülen madde olarak görüyoruz, ağırlıklı olarak çubuk kullanılır ama Van özelinde toz savatın daha yaygın olduğu, çünkü toz savat gümüş üzerine uygulanan kısımda hiçbir pürüze mahal vermeden tüm yüzeye yayıldığını söylemek mümkündür. Savat işçiliğine tarih boyunca baktığımızda ne kadar takı üzerine yoğunluğunu görsek dahi at, eğer takımları, sandıklarda, kamalarda, kılıçlarda, enfîye kutularında ya da sigara kutularında kullanıldığını görüyoruz ama günümüzde bilezik, küpe, kolye gibi takı malzemesi olarak kullanıldığını görmek mümkündür.” (K9)

Yorumlar değerlendirildiğinde Savat işçiliğinin kökenine dair bir belirsizlik söz konusudur. Bazı katılımcılar savat işçiliğinin kökenini Urartu uygarlığına dayandırmaktayken, bazı katılımcılar daha eski uygarlıklara dayandırmaktadır. Ayrıca, savat işçiliğinin Kafkasya kökenli olduğunu ve İran, Türkistan bölgelerinde de görüldüğünü söylemişlerdir. Savat işçiliğinden elde edilen ürünlerin ilk başlarda kadınlara yönelik olarak takı, kemer gibi süs eşyalarında, erkeklere yönelik olarak ise sigara tablası gibi ürünlerde kullanıldığı anlaşılmıştır. Günümüzde, ise turistik bir ürün olarak tespih, yüzük, kolye gibi aksesuarların üretiminde kullanıldığı ve Van halkı arasında pek yaygın olmadığı tespit edilmiştir.

Savat Ustalarının Almış Oldukları Eğitime Yönelik Bilgiler

Araştırmanın ikinci sorusu savat ustalarının almış oldukları eğitim hakkındadır. Bu başlık altında katılımcıların savat ustalarının nasıl bir eğitimden geçtiği veya geçmesi gerektiği hakkındaki düşüncelere yer verilmiştir. Bu bağlamda araştırmaya katılanlara yöneltilen soru ve alınan yanıtlar şu şekildedir:

- Savat ustası olmadan önce, iş görenler herhangi bir eğitime katılıyor mu?

“Savat ustası olmadan önce bir eğitim görmemesi mümkün değil çünkü çalışmaların nasıl devam edeceğini bilemez. Uygulamalı bir eğitimden geçiriyoruz yani önce teorik eğitim veriliyor daha sonra ise uygulamalı eğitim veriliyor.” (K1)

“Eğitime katılmadan olmaz, çoğunlukla usta çırak ilişkisinden bir eğitim söz konusu.... usta çırak ilişkisi sadece savat için değil bütün sanat dallarında çok gerekli.” (K3)

“Bana göre katılmıyorlar, eskiden bir şeyler öğrenip bunu bilen insan devam ettirmeye çalışırdı fakat çok da işte ben birisine öğreteyim, bir eğitime katılayım diye bir şey olmadı, görmedim” (K6)

“...bugün belki içinden geçtiğimiz en büyük sıkıntı bu. Paranız varsa her şey olabiliyorsunuz aslında.... Önce bir işin çırağı olacağız sonra ustası olacağız. Çıraklık da bilimsel anlamda yeni teknolojilerle insanları eğitebilirsek zaten 5-10 sene sonra çok farklı bir duruma gelmiş oluyoruz....” (K7)

“...eğitimin şart olduğunu düşünenlerdeniz, o açıdan eğer biz kaliteli bir savat işçiliğinin ortaya çıkarılmasını ve üstünde işlenen desenlerin kaliteli olmasını istiyorsak... ustaları eğitime, kursa tabi tutmadan bu mesleği yapmak mümkün değildir.” (K9)

Savattan Elde Edilen Ürünler için Yurtiçi ve Yurtdışı Hedef Pazarlara Yönelik Bilgiler

Araştırmanın üçüncü sorusunu savattan elde edilen ürünlerin mevcut olarak hangi şehirlere, hedef pazar olarak yurtiçi ve yurtdışı pazarların hangi destinasyonlar olabileceğine yöneliktir. Bu bağlamda konuyla ilgili soru ve katılımcıların görüşleri aşağıda yer almaktadır.

- Savattan elde edilen ürünler için yurtiçi ve yurtdışı pazarlar nereler olabilir?

“Van ve çevre iller, ilçeler. Şu anda yoğun bir şekilde İstanbul ve Bursa’da, Mardin’den de sipariş almaya başladık. En çok Batı illerinden ilgi görüleceğini düşünmekteyim. İzmir de ilgi gösteriyor, alıcı o şehirden fazla oluyor. Yurtdışında ise Rusya. Hem Rusya’nın Kafkaslara yakın olması, kullanılan motiflerin oradaki insanlara hitap etmesi ve savata meraklı olması da önemli olduğunu düşünüyorum. Ermenistan savatı biliyor ama nasıl bir çalışma olduğunu bilmiyorlar, Amerika ilgi gösterebilir” (K1)

“...şu aşamada bir pazarlamanın meydana gelebilmesi için yeterince ürünün üretiliyor olması gerekir. Şu aşamada, böyle kabul edilebilir bir seviyede pazar anlayışının olduğunu düşünmemekteyim... Balkan ülkeleri, Avrupa ülkeleri olabilir. Kafkasya, İran, Dağıstan, Azerbaycan, Türkistan, vs. çünkü orada da var, geçmişlerini yansıtıyor, bu bölgeler tekrar ilgi gösterebilir.” (K2)

“Roma, İtalya, Bizans’ın hüküm sürdüğü topraklar, Avrupa’nın tamamı, bu tür savata yakın tekniklerin uygulanmış olduğu alanları yaygın olduğu ülkelere pazarlanabilir. Çünkü bir bilmiş olduğu bir teknik var ya da alışık olduğu teknik, savat da eklendiği zaman alıcı olabilir diye düşünüyorum. Kafkasya da olabilir, Rusya çok iyi olur, iyi bir pazar. Kafkasya daha yakın gibi duruyor, onlara yakın gibi duruyor. Motifler de önemli, mitolojik unsurları işin içine katarsanız, Grek roma mitolojisi, sfenksler, Kymera ya da Medusa gibi figürler iyi bir şekilde işlenirse çok iyi olur” (K3)

Savatın Zayıf Yönüne Dair Görüşler

Araştırmanın dördüncü sorusu savat işçiliğinin zayıf yönlerini tespit etmek hakkındadır. Bu bağlamda katılımcılara yöneltilen soru ve onlardan gelen cevaplar aşağıda yer almaktadır.

- Savatın zayıf yönleri nelerdir?

“Yeterince tanınmaması. El işi dediğimiz zaman, daha çok makbule geçmesi gerekirken insanlara anlatamıyoruz. Oltu gibi Telkâri gibi tanıtamamışız Savatı. Makinede çok zorluk çekiyoruz. Makine alımında devlet katkısı olmadığı için daha zahmetli bir çalışma sergiliyoruz. Gümüşün pahalı olması da etken daha önceki yıllarda gücümüz yetiyordu gümüş almaya fakat artık zorlanıyoruz” (K1)

“Sadece tanıtım konusunda ve insanlara öğretememe konusunda zorluklarımız var çünkü öğretecek insan bulamıyoruz.” (K4)

“Usta ve nitelikli eleman yetişmiyor, sahiplenilmiyor, bizim idarecilerin belediye, valilik, il kültür ve turizm müdürlüğünün sahip çıkmaları lazım, STK’ler, üniversitelerin sahip çıkması lazım” (K6)

“Biz savatın hikayesini anlatamıyoruz, Telkâri deyince akla Mardin geliyor, insanların akıllarında yer etmiş ama Savat için bunu diyemeyiz.” (K7)

“...ancak savatta en büyük problemlerden birisi gümüşün üzerinde kalem işlemeciliği yapan yani kalemkârın olmadığı o yönden bir şey var, bir sıkıntı var, bu da bir eğitim sürecine tabi tutmadan bir kişinin tamamen savat üstündeki oymacılığı yapmadan kendini yetiştirmesinin zor olduğunu söyleyebiliriz” (K9)

Savat işçiliğinin zayıf yönlerine yönelik olarak yapılan yorumlar incelendiğinde tanıtım, nitelikli usta, kalfa ve çırak yetiştirilemediği tespit edilmekle birlikte gümüş üzerine motif işlemeciliği yapacak kalemkârların da olmadığı anlaşılmaktadır. Aynı zamanda, üretilen ürünlerin motif olarak sürekli birbirini tekrarlaması, kamu sektörü ile STK’lerin savata sahip çıkmamaları, hammadde fiyatının sürekli artması da savatın zayıf yönleri olarak tespit edilmiştir.

Savatın Güçlü Yönü Hakkındaki Görüşler

Araştırmanın beşinci sorusu savat işçiliğinin güçlü yönlerine belirlemeye yönelik olarak sorulmuştur. Bu bağlamda katılımcılara yöneltilen ve onların vermiş oldukları cevaplar aşağıda yer almaktadır.

- Savatın güçlü yönleri nelerdir?

“...savatı yapan usta özeldir. Ben onu bilirim. Gümüşü işte döküp yapmak ayrı meseledir. Burada savat yapıldığı zaman o özel bir şeydir. Savat demek özel demektir. Savat nadirdir ve ustası özeldir.” (K4)

“Tek olması, bizden başka kimse yok, Van’a özgüdür, Urartu’dan ta ki 1915’e kadar atalarımızın bize bıraktığı çok özel bir mirastır. Kadınlarımızın, ninelerimizin, annelerimizin inançsal ve kültürel değerlerinin bir yansımasıdır. Hafızaların bir parçasıdır.” (K7)

Yapılan yorumlardan savat işçiliğinin güçlü yanları olarak sadece Van’a özgü olması, savat üretimini yapan ustaların özel bir saygınlıkta olması ve Van’ın kültürel mirası olduğu aynı zamanda da toplumsal hafıza önemli bir yerde olduğu anlaşılmıştır. Bir destinasyonun sahip olduğu her kültürel unsur, birer çekicilik kaynağıdır. Özellikle, turizmin yeni gelişmeye başladığı destinasyonlarda geleneksel el sanatlarının turistik ürün olarak ele alınması ve çeşitlendirme yapılması önemlidir. Turizm, geleneksel el sanatlarını geçmişten geleceğe taşımakta ve bu unsurları yaşatmaktadır. Ayrıca, bu unsurlara yönelik talebin artmasında ve farkındalığın oluşmasında turizm en önemli unsurlardan

birisidir. Destinasyonlara yönelik ilginin artmasıyla da geleneksel el sanatlarına ilginin artacağı düşünülmektedir (Alagöz, Çalık ve Güneş, 2018).

Savatın Sürdürülebilirliğinin Sağlanmasında Kamu Sektörüne Düşen Görevler Hakkında Bilgiler

Araştırmanın altıncı sorusu, savatın sürdürülebilirliğinin sağlanmasında kamuya düşen görevlerin neler olduğunu belirlemeye yöneliktir. Bu bağlamda katılımcılara yöneltilen soru ve alınan cevaplara aşağıda yer verilmiştir.

- Savat işçiliğinin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında ve korunmasında devlete düşen görevler nelerdir?

“..savat ustasının yetiştirilmesi konusunda eğitime daha fazla katkı vermesini sağlaması gerekir çünkü bu alanda yetişen usta ülkede neredeyse bir alın parmaklarını geçmeyecek kadar az ve hammaddede desteğin artması gerekmektedir ki insanları çalıştırabilelim, onlara bu işi öğretebilelim. Devlet, kalkınma ajansları veya belediyeler aracılığıyla merkez veya merkezler kurup usta yetiştirmesini sağlayabilir.” (K1)

“Kuyumculuğun üniversitede bölümü var, öğrenci birinci sınıftan sonra atölyeler gelip öğrenci alıyor, öğrenciler de orada çalışıp, pratiğini yapıyor. Akademik kısmını da üniversitede öğreniyor, öğrendiği zaman çok daha popüler oluyor. Savat konusunda bunu yapmak istedik ama yapamadık. Üniversitede bir bölümü olursa daha iyi olur.” (K4)

Ayrıca, yerel yönetimler tarafından şehirdeki genç nüfusu bu el sanatına özendirme adına yarışmalar ve festival gibi etkinlikler düzenleyerek dikkat çekebilir, halkı bilgilendirici, teşvik edici ve farkındalık oluşturmaya yönelik faaliyetlerde bulunabilir, savatı daha geniş kitlelere duyurmak adına fuarlarda savata özgü olarak ayrı bir yer açıp insanların dikkatini bu geleneksel el sanatına çekebilirler. Diğer taraftan üniversitenin kaybolmaya yüz tutmuş savat işçiliğinin yaşatılması için şehirde sayıları az miktarda olan ustalarla iletişime geçerek sanatkarlarla iş birliğine gitmelidir (Altıntaş, 2016; Özbek ve Çevik, 2018).

Savatın Sürdürülebilirliğinin Sağlanmasında Turizm Sektörüne Düşen Görevler Hakkında Bilgiler

Araştırmanın yedinci sorusu, savat işçiliğinin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında ve korunmasında turizm sektörüne düşen görevlerin neler olduğu belirlemeye yöneliktir. Buna göre katılımcılara yöneltilen soru ve alınan cevaplar aşağıdaki gibidir.

- Savat işçiliğinin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında ve korunmasında turizm sektörüne düşen görevler nelerdir?

“Van bölgesine turistler belirli bir yaştan sonra gelmeye başlıyorlar, 60-70 yaşlarındaki insanlar buraya geliyor. Çok da para harcamıyorlar, çünkü kültür turizmi adına geliyorlar muhtemelen ben onu gözlemliyorum. Ama diğer yerlerde Antalya gibi, oraya daha çok para bırakan turist geliyor. O açıdan gelen kişilerin bir kere buna göre olması lazım.” (K3)

Geleneksel el sanatlarından olan savat işçiliğinin turizm sektörü tarafından tanıtılmasıyla turizmin gelişmesinde ve turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılmasında önemli bir unsur olduğu ve kültürel varlıkların dünya çapında tanınırlığına katkı sağlayacağı mümkün hale gelebilecektir (Akin, 2018).

Savat İşçiliği için Sivil Toplum Kuruluşunun Gerekli Olup Olmadığına Dair Bilgiler

Araştırmanın sekizinci sorusu savat ustaları için sivil toplum kuruluşlarına ihtiyacın olup olmadığını tespit etmeye yöneliktir. Bu bağlamda katılımcılara yöneltilen soru ve elde edilen cevaplar aşağıdaki gibidir.

- Savat işçiliği için sivil toplum kuruluşlarına ihtiyaç duyulmakta mıdır?

“Savat için bence var, bir dernek kurulabilir, eski ustalar bir araya getirilip bunlar bir çatı altında birleşebilir, eski çıraklar bu işi bir süre sürdürüp sonra terk etmek zorunda olanlar bunu tekrar canlandırabilir” (K7)

“Yerelde sivil toplum kuruluşları ne kadar güçlü olursa... kamuyla olan ortak işbirlikleri kesinlikle güçlendirir, güçlü kılar çünkü her zaman kamunun imkanlarını siz tamamen bir alanda kanalize edemezsiniz ancak sivil toplum kuruluşları özellikle ticari boyuttaki sivil toplum kuruluşlarının ülke ekonomisinin ötesinde özeline daha doğrusu bağlı bulunduğu ilin ekonomisinin canlılığına katkı sağlayacağını düşünüyorum.” (K9)

Sivil toplum, toplumsal yapıyı etkilemesi, dönüştürmesi ve harekete geçirmesinden dolayı önemli bir faktördür. Kültürel mirasın korunması hususunda çalışan sivil toplum kuruluşları, toplumsal bilinç kazandırmak için kamuoyu ile hareket etmelidir. Böylece elde edilecek kazanımlar sayesinde kültürel varlığın korunmasına yönelik farkındalık ortaya çıkacaktır. Diğer taraftan sivil toplum kuruluşları, yapacakları projelerle kültürel mirası tabana yaygınlaştırarak söz konusu kültürel mirasın ürünlerini koruma altına almış olurlar. Somut olmayan mirasın korunmasında yarak ve yaşatarak bir korunmanın mümkün olacağı ve bu durumun da amacından uzaklaştırılmaması için kültürel mirasa yönelik farkındalığın olması gerekmektedir (Alptürker, 2022; Bahçeci ve Yenel, 2019; Şahin ve Güner, 2006).

UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı Zanaat ve Halk Sanatları Şehri Olmanın Kente Sağlayacağı Katkıları Hakkındaki Düşünceler

Araştırmanın son sorusu Van'ın UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağına Zanaat ve Halk Sanatları temasından katılması durumunda elde edeceği kazanımları belirlemeye yöneliktir. Bu bağlamda katılımcılara yöneltilen soru ve elde edilen cevaplar aşağıdaki gibidir.

- Zanaat ve Halk Sanatları şehri olmanın kente sağlayacağı faydalar neler olabilir?

“Van'a değer katacaktır. Eğer iyi bir marka olursa bu konuda dünya çapında bir il oluruz, eskisi gibi oluruz, tanınmış oluruz.” (K4)

“Van'a özgü bu noktada tescillenmesi, tanıtılmasına çok büyük katkı sağlar ve buradaki zanaatçıların atölyelerin artmasına fayda sağlar, bundan bir gelir elde edeceklerinden dolayı atölyelerin genişlemesine ve ilginin artmasına vesile olur. Bu açıdan tescillenmesi katkı sağlar. Sanatın ölmemesine katkı sağlar.” (K5)

“UNESCO'ya giren bir yer veya bir destinasyon daha çok satılıyor, daha çok insanlar geliyor, daha çok turistleri var, ilimizde savattan dolayı bu imkânı sağlarsak turist sayısında da bir artış olacak, birçok insan bu meslek sayesinde para kazanacak ve ilimiz kalkınacaktır. Geceleme sayımız artacak, yabancı turistlerin gelmesiyle gençler yabancı dil öğrenmeye hevesli olacak.” (K6)

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu çalışmada, Van'ın geleneksel sanatlarında birisi olan Savat işçiliğinin UNESCO Yaratıcı şehirler Ağı Programına Zanaat ve Halk Sanatları teması altında girip girmeyeceğine yönelik görüşlerin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu araştırmanın kentte geleneksel el sanatlarıyla ilgilenen kamu ve özel sektör temsilcilerine yol göstermesi ve bu konuda bir fikir oluşturması veya farkındalık yaratması

beklenmektedir. El sanatları, dünya çapında üretilen turizmle ilgili bir iştir. Gelişmekte olan ülkelerde turizm pazarı her zaman el sanatları endüstrisi tarafından desteklenmektedir. Evde veya ofiste sergilenebilen el sanatları turistlerin ilgisini çekmektedir. Buna ek olarak turistler el sanatlarına benzersizlikleri, özgünlükleri ve kolay paketlenme açısından bakarlar (Hassan, Tan, Rahman ve Sade, 2017).

Savat işçiliği hakkında elde edilen en önemli bulgulardan birisi, bu işçiliğin Van'da uzun yıllardır yapıyor olmasıdır. Savat'ın kaynağını Miken dönemine kadar uzadığı düşünülen katılımcıların yanında genel düşünce Kafkasya bölgesinden geldiği Urartu uygarlığında örneklerine rastlanması ve dört maddenin karıştırılmasıyla elde edildiğidir. Geçmiş dönemlerde, sigara tablalarında, kemerlerde, kırbaçlarda, muskalıklarda kullanıldığı ancak son zamanlarda daha çok bayanlara hitap eden süs eşyalarında kullanıldığı tespit edilmiştir.

Araştırmadan elde edilen diğer bulgu ise, Savat ustalarının teorik ve uygulamalı eğitim geçtikleri ve bu eğitimden sonra savat ustası olduklarıdır. Savat ustası olabilmek için bir ustanın yanında en az 5-6 sene geçirilmesi gerektiği görüşü dikkate alındığında savat işçiliği ile uğraşmak isteyen adayların usta-çırak ilişkisi ile kariyerlerine yön vermeleri gerektiği düşünülmektedir.

Savat'ın zayıf yönü değerlendirildiğinde, Savat ustalarının şehirde çok sayıda kaldıkları, yerel halkın bu alana ilgi göstermediği, savat işçiliğinden elde edilen ürünlerin tek düze olduğu, özellikle son zamanlarda hammadde fiyatlarının gittikçe artması ve kalemkârların yetişmediği tespit edilmiştir. Savat'ın güçlü yönleri ise, sadece Van'da üretilmesi, başka şehirlerde kopyalanamaması ve savatı yapan ustanın özel olması olarak tespit edilmiştir.

Savat işçiliğinin korunmasında ve gelecek nesillere aktarılmasında kamuya düşen görevler, usta yetiştirilmesi konusunda eğitimlerin düzenlenmesi, hammaddeye yönelik sübvansiyonların sağlanması, savattan üretilen ürünlerle yönelik olarak AR-GE faaliyetlerinin yapılması, istihdam alanlarının sağlanması ve üniversitede savata yönelik bir lisans programının açılması olarak sıralanabilir.

Katılımcıların yorumlarına göre savat işçiliğinin gelecek nesillere aktarılmasında ve korunmasında turizm sektörüne düşen görevler, savata yönelik olarak bir hikâye oluşturması, yeterli düzeyde tanıtım faaliyetinde bulunması ve Van'a gelen turist profilinde değişiklikler yapması olarak tespit edilmiştir.

Katılımcılardan elde edilen yorumlarına göre, savat işçiliği için sivil toplum kuruluşuna ihtiyaç bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu sayede kamu ile ortaklaşa iş birliği sağlanarak savat hakkında kamu nezdinde bir farkındalık oluşturulabileceği düşünülmektedir.

Van'ın Unesco Yaratıcı Şehirler Ağına Zanaat ve Halk Sanatları teması altında girmesiyle, Van'da turistlerin yapacağı geceleme sayısının artacağı, Van'ın tanıtımına daha çok katkı sağlanacağı, kente gelecek turistlerin homojen bir şekilde olacağı ve insanların yabancı dil öğrenmeye istekli olacakları, savat ustalarının gelirlerinin artacağı, ürün konusunda çeşitlendirmeye gidecekleri, Van'ın kültürel mirasının tekrardan hatırlanacağı katılımcıların yorumlarından anlaşılmaktadır.

UNESCO tarafından Zanaat ve Halk Sanatları şehri olarak bu ağa katılmak isteyen kentler için belirli kıstaslar belirlemiştir. Bu kıstaslar şunlardır (Yalçın, 2016):

- İyi derecede gelişmiş zanaat ve halk sanatları kültürü,
- Çok sayıda geleneksel atölyelerin bulunması ve zanaatkâr topluluğunun varlığı,
- Geleneksel el sanatlarının hazırlanmasında bölgeye özgü malzemelerin kullanımı,
- Fabrikasyon üretimden kendini kurtarabilmiş zanaat ve halk sanatları yöntemleri,
- Geleneksel el sanatları pazarları,
- Geleneksel el sanatlarına yönelik olarak festivaller, yarışmalar ve ödüller,
- Geleneksel el sanatlarının okullarda tanıtımının yapılması, müfredatlara geleneksel el sanatlarının eklenmesi.

Katılımcılardan elde edilen cevaplar, yukarıda yer alan ölçütlere göre değerlendirildiğinde, savat işçiliğinin birkaç kıstası karşıladığı anlaşılmaktadır. Buna göre savat işçiliğinin iyi derecede zanaat ve halk kültürüne sahip olduğu düşünülmektedir. Savatlı gümüşlerin üzerine sadece Van'da görülen Urartuların baştanrısı Haldi kabartması, Van kedisi gibi motifler olumlu yön olarak ortaya çıkmaktadır. Savat işçiliğinin fabrikasyondan kendini koruması ve geleneksel yöntemleri sürdürmesi pozitif durum olarak değerlendirilmektedir. Ancak, Van'da savat işçiliğiyle uğraşan atölye ve zanaatkâr topluluğundan bahsetmek olanaklı olarak görülmemektedir. Şehirde, sadece 3 tane mağaza ve 5 tane savat ustası bulunmaktadır. Diğer yandan ise özellikle savata yönelik olarak geleneksel el sanatları pazarları, festivaller, yarışmalar düzenlenmemesi, lisans müfredatında savatın yer almaması ve gerekli tanıtım faaliyetlerinin yapılmaması olumsuz olarak görülmektedir.

Altınay ve İstanbullu Dinçer (2017) tarafından yapılan çalışmada, geleneksel el sanatları ustalarının, işletmelerinin yatırım ve pazarlama yönünden desteklenmesi gerektiği ayrıca yerel halkın kültürel değerlerini koruması noktasında bir bilince sahip olması, bu sanatların yaşatılması için eğitimlerin verilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bakımdan Savat işçiliğine yönelik özellikle savatın zayıf yönüne dair bulgular ile söz konusu çalışmada elde edilen bulgular benzerlik göstermektedir. Son yıllarda, kalkınma planlarında yer alan geleneksel el sanatlarının kamu tarafından desteklenmesi ve koruma altına alınması gerektiği düşünülmektedir. Aynı zamanda, savatın yatırım ve pazarlama faaliyetleri açısından da desteğe ihtiyaç duyduğu göz önünde bulundurulduğunda kamu sektörünün bu konuya daha fazla ağırlık vermesi gereklidir. Bu durum, bölgesel kalkınma ajansı vasıtasıyla gerçekleştirilebileceği gibi valilik veya yerel yönetimler aracılığıyla ya da ticaret odaları vasıtasıyla da gerçekleştirilebilir.

Akın (2018), geleneksel el sanatlarının bir destinasyonun gelişiminde, tanıtımında ve turizmin tüm yıla yayılmasında önemli bir etken olduğunu, Gaziantep ilinde geleneksel el sanatlarının birçoğunun halk tarafından gelir sağlayıcı bir unsur olarak görülmediğinden dolayı unutulmaya yüz tuttuğunu ve el sanatlarının tanıtımının yetersiz kaldığını tespit etmiştir. Buna göre, savat işçiliğinin de benzer problemlere sahip olduğu söylenebilir. Savat işçiliğinin Van'ın tanıtımında yeteri kadar etkili kullanılmaması, yerel halkın bu sanata karşı ilgisiz kalması ve bundan dolayı yeterli sayıda savat ustasının yetiştirilememesi gibi hususlar söz konusu el sanatları için tehdit unsuru olarak değerlendirilebilir. Zanaatkârları, ustaları ve yerel halkı bilinçlendirerek bu alana teşvik etmek söz konusu geleneksel el sanatı korunacağı gibi mesleği de ileriye taşıyacaktır.

Bu araştırma sonucunda, Van'da Savat ustalarının sayısının çok az olduğu, yeni ve nitelikli ustaların yetişmemesinden dolayı söz konusu mesleğin unutulmaya yüz tuttuğu, genç nüfusun savata ilgi göstermediği, savatın üniversitede tıpkı kuyumculuk gibi ders olarak okutulması gerektiği, devletin hammadde tedariki sağlanmasına yönelik birtakım kolaylıklar sağlaması gerektiği bulgularına ulaşılmıştır. Bu bakımdan elde edilen sonuçlar, Eren ve Erkol Bayram (2021), Köşker ve Karacaoğlu (2019) ve Özaltaş Serçek ve Akyüz (2021) tarafından yapılan araştırmanın sonucuyla uyumaktadır.

Diğer yandan, savata yönelik tanıtım ve pazarlama çalışmalarının yetersiz kalması, yerel halkın geleneksel el sanatlarına karşı ilgisizliği, yeni neslin çabuk para kazanmak istemesi gibi bulgular Belber ve Duman (2023) çalışmasında elde edilen bulgulara paralellik göstermektedir. Aynı zamanda, seyahat acentelerinin ve profesyonel turist rehberlerinin savat işçiliğine yönelik mağaza ve atölyelere gruplarını götürmesi bu el sanatının tanıtımına yönelik olumlu bir ilişkinin olduğunu göstermekte ve alanda yapılan diğer çalışmalarla (Çelik ve Toprak, 2018; Öter, 2010; Saçlı ve Öztürk, 2020) benzerlik göstermektedir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, tanıtım günlerinde ve uluslararası fuarlarda savata daha fazla yer verilebilir, üniversitenin ilgili bölümlerinde tıpkı kuyumculukta olduğu gibi müfredata savat hakkında bir ders konularak genç neslin bu konuya ilgi göstermesi sağlanabilir. Van'da Savata yönelik olarak sivil toplum kuruluşunun meydana getirilmesi gerekmektedir. Bu sayede, kamu sektörü önce savat ustalarının problemlerine daha rahat bir şekilde ulaşma fırsatı elde edeceği gibi sivil toplum kuruluşlarının proje, tanıtım gibi faaliyetlerine de destek sağlayabilecektir. Savat işçiliğinin görünürlüğünün uluslararası alanda artmasıyla beraber, tekdüze olarak üretilen ürünlerin motiflerinde çeşitliliğe gidilebilir, ayrıca yabancı turistlerin Van'a gelmesiyle bu alanda çalışanlar yabancı dil

öğrenme fırsatı elde edebilirler. Diğer yandan, savat ürünleri satan mağazaların tek bir yerde toplanmasıyla dükkân sayısının artması sağlanarak rekabet ortamında daha iyi ürünlerin çıkması sağlanabilir. Özellikle, eğitim ve kurslar yoluyla kalemkâr yetiştirilmesi bu sanatın geleceği açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Diğer taraftan, yerel halkın savata yönelik farkındalığının ölçülmesine yönelik çalışmalar, geleneksel el sanatlarının korunmasında yerel yönetimlerin rolünün tespitine yönelik çalışmalar, savatın tanınırlığının artması için nelerin gerekli olduğuna ve ürün farklılaşması üzerine odaklanan çalışmalar yapılabilir.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Yazarın katkı oranı %100'dür.

Çıkar Çatışması

Çalışmada çıkar çatışması oluşturabilecek herhangi bir durum olmadığı beyan edilmektedir.

Teşekkür: Araştırma kapsamında çalışmaya katılım sağlayıp katkı sunan Van İl Kültür ve Turizm Müdürlüğüne, konuyla ilgili akademisyen, profesyonel turist rehberlerine, seyahat acentesi sahiplerine ve Savat ustalarına araştırmacı teşekkürlerini sunmaktadır.

Kaynaklar

- Açar, M. F. (2014). *Geleneksel Türk el sanatlarından Tokat ahşap baskı yazmacılık sanatı ve yaşayan ustaları*. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Akın, A. (2018). El sanatlarının turizme etkisi: Gaziantep örneği. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(18), 241-263.
- Altınay, M. ve İstanbullu Dinçer, F. (2017). Geleneksel el sanatlarının yaratıcı turizm bağlamında değerlendirilmesi. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 4(Özel Sayı), 343-352.
- Altıntaş, K. M. (2016). Kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel Türk el sanatkârlarının karşı karşıya bulunduğu ticari sorunların analizi. *Bilig*, 77, 157-182.
- Arıoğlu, İ. E. ve Aydoğdu Atasoy, Ö. (2015). Somut olmayan kültürel miras kapsamında geleneksel el sanatları ve Kültür ve Turizm Bakanlığı. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(16), 109-126.
- Aslan, T. ve Yazar, T. (2015). Geleneksel el sanatları bağlamında kültür ürünleri olarak Türk cam sanatı: Surname-i Hümayun analizi. *Turkish Studies*, 10(5), 13-26.
- Bayazit, M., Ceylan, U. ve Saylan, U. (2012). Geleneksel el sanatlarının bölge turizmine etkisi: Güneydoğu Anadolu Bölgesi. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 899-908.
- Belber, B. G. ve Duman, D. (2023). Sürdürülebilir turizmde geleneksel el sanatları ürünlerinin rolü ve önemi: Hatay ilinde bir araştırma, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 31-48.
- Birinci, S. ve Camcı, A. (2016). Korunması gereken geleneksel el sanatlarına bir örnek: Sivas bıçağı üretimi. *Marmara Geographical Review*, (33), 493-509.
- Can, M. (2013). Geleneksel Türk el sanatlarının turizme ve ekonomiye katkısı. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 5(2), 259-266.
- Ceyhan, S., Emiroğlu Aydın, F. ve Bulut, İ. (2023). Kültürel bir miras olan Taşpınar (Aksaray) el dokuma halılarının korunması ve turistik ürün olarak sürdürülebilirliği. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(44), 229-247.

- Chang, J., Wall, G., and Chang, C. (2008). Perception of the authenticity of Atayal woven handicrafts in Wulai, Taiwan. *Journal of Hospitality & Leisure Marketing*, 16(4), 385-409.
- Comunian, R. (2011). Rethinking the creative city: The role of complexity, networks and interactions in the urban creative economy. *Urban Studies*, 48(6), 1157-1179.
- Creswell, J. W. (2019). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. (3rd Edition). SAGE Publications Inc.
- Çelik, S. ve Toprak, L. S. (2018). Şırnak geleneksel el sanatlarının turistik ürün olarak değerlendirilmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(5), 687-692.
- Della Lucia, M., and Serge, G. (2017). Intersectoral local development in Italy: The cultural, creative and tourism industries. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 11(3), 450-462.
- Deniz, T. ve Çelik, Ö. (2020). Somut olmayan kültürel miras taşıyıcıları: Safranbolu el sanatları ustaları üzerine bir inceleme. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 25(43), 123-138.
- Dilmaç, O. (2013). Erzurum'da kaybolmaya başlayan yöresel el sanatları. *Akdeniz Sanat*, 6(11), 93-101.
- Doğanay, H. ve Çavuş, A. (2014). Geleneksel el sanatlarına bir örnek: Sürmene bıçağı üretimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 18(29), 51-64.
- Dönmez, Y. ve Kocakaya, E. (2022). Kültür turizmi kapsamında geleneksel el sanatlarının turizme olan etkileri: Amasra örneği. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 103-121.
- Durmaz-Drinkwater, B., Platt, S., and Yigitcanlar, T. (2010). Creativity, culture tourism and place-making: Istanbul and London film industries. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 4(3), 198-213.
- Duymaz, A. Ş. ve Aydoğdu, G. (2008). Geleneksel Türk el sanatı Alem'in son ustalarından: Sandıklılı Hacı Süleyman Sallı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (18), 247-256.
- Er, B.ve Sarıkaya Hünerel, Z. (2012). Bir iletişim aracı olarak el sanatları. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 169- 177.
- Eren, A. S. ve Erkol Bayram, G. (2021). El sanatlarının turizme katkısı, mevcut durumu, sorunları ve çözüm önerileri üzerinde Sinop örneğinde bir araştırma. *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(5), 387-400.
- Eroğlu, E. ve Köktan, Y. (2013). Geleneksel Türk el sanatlarından çömlekçilik (Sakarya örneği). *Akademik Bakış Dergisi*, 36, 1-14.
- Gülduran, Ç. A. ve Arıkan Saltık, I. (2020). Sahnede şehirler! Türkiye'nin UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı-Film açısından değerlendirilmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, Özel Sayı, 335-358.
- Gür, S. (2012). Anadolu'nun sanat objesine dönüşen kültürel değeri keçe. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1173-1181.
- Gürbüz, S., Özaltaş Serçek, G. ve Toprak, L. (2017). Mardin'in UNESCO yaratıcı şehirler ağında "gastronomi kenti" olabilirliliğine ilişkin paydaş görüşleri. *Journal of Tourism & Gastronomy Studies*, 5(1), 124-136.

- Hall, P. (2000). Creative cities and economic development. *Urban Studies*, 37(4), 639-649.
- Hassan, H., Tan, S. K., Rahman, M. S., and Sade, A. B. (2017). Preservation of Malaysian handicraft to support tourism development. *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*, 32(3), 402-417.
- Kaya, M. ve Erol, N. (2021). El sanatları ürünlerinin kırsal turizm bağlamında değerlendirilmesi: Espiye-Akkaya köyü örneği. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 11(1), 226-240.
- Korkmaz, E. (2016). *Denizli ili yaşayan el sanatları*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Isparta.
- Köşker, H. ve Karacaoğlu, S. (2019). Turizm bağlamında geleneksel Türk el sanatı Lületaşı işlemeciliğinin değerlendirilmesi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 991-1013.
- Kurgun, H. ve Yumuk, Y. (2013). Yöresel el sanatlarının kültür turizmin gelişimindeki rolü: Görece (Boncukköy) ve Nazarköy örnekleri. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 3(1), 27-32.
- Marwick, M. (2001). Tourism and development of handicraft production in the maltase Islands. *Tourism Geographeis*, 3(1), 29-51.
- Mogindol, S. H., and Bagul, A. H. (2014). Tourist's perception about and appealing handicraft. *Tourism, Leisure and Global Change*, 1, 10-24.
- Mustafa, M. (2011). Potential of sustaining handicrafts as a Tourism product in Jordan. *International Journal of Business and Social Science*, 2(2), 145-152.
- Nizic, B. R. K., Rudan, M. E., and Trinajstic, M. (2019) The role of creative cities in regional development. *Poslovna Izvrnost ZAGREB God XIII*, 13(1), 35-54.
- Okuyucu, A. ve Somuncu, M. (2012). Kültürel mirasın korunması ve turizm amaçlı kullanılmasında yerel halkın algı ve tutumlarının belirlenmesi: Osmaneli ilçe merkezi örneği. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 4(1), 37-51.
- Öter, Z. (2010). El sanatlarının kültür turizmi bağlamında değerlendirilmesi. *Milli Folklor Dergisi*, 22(86), 174-185.
- Özaltaş Serçek, G. ve Akyüz. İ. (2021). Telkâri sanatının kültürel miras ve turizm açısından değerlendirilmesi. *International Journal of Mardin Studies*, 2(2), 18-30.
- Özbek, Ö. ve Çevik, S. (2018). Somut olmayan kültürel miras taşıyıcısı olarak geleneksel el sanatları: Gönen ilçesinin yaşayan mirası. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(4), 588-603.
- Özdemir, M. (2019). Geleneksel meslekler ve bir ustanın hikâyesi: Giresun'da demircilik. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(22), 493-510.
- Özgürce, G. ve Yavuz, C. (2006). *El sanatları ürünlerinin bulunduğu yöreye sosyo ekonomik etkileri ve katkıları (Ordu ili örneği)*. Uluslararası Katılımlı Sanat Ekonomisi sempozyumu, Çanakkale. <https://silo.tips/download/el-sanatları-ürnler-nn-bulundu-u-yreye-sosyo-ekonomk-etkleri-ve-katkilari-ordu-l-rne> 13.06.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Özkoca, B. ve Bozkurt, H. (2013). Çorum ili İskilip ilçesi geleneksel el sanatlarına genel bir bakış. *Akdeniz Sanat Dergisi*, 6(12), 95-105.

- Öztürk, İ. (2005). Türk el sanatlarının günümüzdeki durumu: Tarihçe, sorunlar, öneriler. *Sanat Dergisi*, (7), 67-75.
- Pekerşen, Y. ve Çalık, İ. (2017). Konya'da keçecilik geleneğinin somut olmayan kültürel miras açısından değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(37), 339-356.
- Popescu, R. I., and Coboş, R.A. (2012). Creative city and urban development-competitiveness through culture. Sibiu in the context of UNESCO Creative Cities Network. *Humanities and Social Sciences Review*, 01(02), 491-504.
- Sarıkaya Hünerel, Z. ve Er, B. (2012). Halk kültürünün tanıtılmasında el sanatlarının yeri veri önemi. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 179-190.
- Sarioğlu, H. (2005). El sanatlarını milli değer olarak algılamak. *Milli Folklor Dergisi*, (66), 72-74.
- Serçek, S. ve Özaltaş Serçek, G. (2016). Turist deneyimlerinin müşteri odaklı marka değerine etkisinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(42), 1621-1629.
- Taş, E. (2005). *Van el sanatları*. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Taş, E. (2021). Sakarya'da tespit edilen geleneksel el sanatları ve ustaları. *Sanat Tarihi Dergisi*, 30(2), 1245-1279.
- Timothy, D. J. and Boyd, S. W. (2006). Heritage Tourism in the 21st century: Valued traditions and new perspectives. *Journal of Heritage Tourism*, 1(1), 1-16.
- Tjoa, A. M., and Wagner, R. R. (1998). The role of handicraft production and art in tourism and its presentation in the Internet. B. Dimitrios (Ed.). *Information and Communication Technologies in Tourism*. Vienna: Springer.
- Türk Patent ve Marka Kurumu (2023). *Van Savatlı gümüş işlemesi*, <https://ci.turkpatent.gov.tr/Files/GeographicalSigns/b61585f5-0145-42e2-aafe-418b5dceb570.pdf> adresinden 21.06.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Türker, A. ve Çelik, İ. (2012). Somut olmayan kültürel miras unsurlarının turistik ürün olarak geliştirilmesine yönelik alternatif öneriler. *Yeni Fikir*, 9, 86-98.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitim bilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilir nitel bir araştırma tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 6(24), 543-559.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisations (UNESCO). (2023). *UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı*, <https://www.unesco.org.tr/Pages/88/129/UNESCO-Yarat%C4%B1c%C4%B1-%C5%9Eehirler-A%C4%9F%C4%B1> adresinden 21.06.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Varol, E. ve Ertürk, N. (2016). Geleneksel Türk el sanatlarından çorap örücülüğü: Eskişehir Çifteler ilçesi örneği. *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, 11(21), 75-88.
- Yağar, F. ve Dökme, S. (2018). Nitel araştırmaların planlanması: Araştırma soruları, örneklem seçimi, geçerlik ve güvenlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 1-9.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Extended Abstract

Introduction

Due to the change in touristic consumption patterns and the increasing interest of tourists towards traditional handicrafts in the places they go, destinations have remembered their values and arts, which are in danger of extinction, and have started to use them as an effective tool in promotion and marketing activities (Tjoa and Wagner, 1998). On this way, cultural heritage has become a part of tourism and has become an integral element of cultural tourism. Tourists want to see and experience local handicrafts in destinations. Traditional handicraft products, which are a part of cultural heritage, contribute to the development of social and economic aspects as well as providing income in economic terms, creating an increase in employment, differentiating and renewing the goods and services whose tradition is offered, development of promotion and marketing activities (Özgürce and Yavuz, 2006; Serçek and Özaltaş Serçek, 2016).

The purpose of this study is to determine the participation of Savat, one of the traditional handicrafts of Van, in the Creative Cities Network Program of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) under the theme of Crafts and Folk Arts. In addition, it is aimed to make some suggestions by determining the current situation of Savat, the problems experienced, and the responsibilities of the public and private sectors. The reasons for choosing Savat handicraft as the research subject; a) Savat handicraft has a long history, b) Considering that Savat handicraft can be included in the UNESCO Creative Cities Network under the theme of Crafts and Folk Arts, c) Observing an increase in touristic demand for Van, d) The decrease in the number of Savat masters in Van. In this context, interviews were conducted with the people who were thought to be relevant to the subject in Van with the purposeful maximum sampling method, and the interviews were terminated because the data saturation was reached. Accordingly, the research problem can be expressed as follows:

1. How can Savat (Niello) craftsmanship, one of Van's Traditional Handicrafts, be included in the UNESCO Creative Cities Network Program under the theme of Crafts and Folk Arts?

Method

In this study, phenomenology, one of the qualitative research methods, was used. Phenomenology is based on facts that the researcher is aware of but does not have an in-depth and detailed understanding of. Phenomena occur in different forms such as events, experiences and perceptions in the environment, society and the world. Data sources are individuals or groups that experience the phenomena that the research focuses on and can reflect these events (Yıldırım and Şimşek, 2016). Since the answers obtained from the participants in the research reached data saturation, the interviews were terminated. The interviewed participants were coded as P1 (Participant 1), P2, P3,....., P9.

During the study, the participants were informed about the subject in advance and their consent was obtained for audio recording. It was collected from the above-mentioned participants through a semi-structured interview form. The audio recordings taken were first deciphered and then subjected to descriptive analysis. During the interview, it was determined that the answers of the participants did not deviate from the topic and no additions were made to the research questions. No program was used in the analysis of the data in the study. The data for the research were collected between 8th April and 11th May 2023. The questions prepared for the study were done by making use of the relevant literature (Belber and Duman, 2023; Eren and Erkol Bayram, 2021; Gürbüz, Özaltaş Serçek and Toprak, 2017; Köşker and Karacaoğlu, 2019). The questions used in the study are listed below:

- Could you introduce Savat (Niello)? Which products are produced from Savat (Niello)?
- Do employees attend any training before becoming a Savat (Niello) master?
- What are the domestic and foreign markets for the products obtained from Savat (Niello)?

- What are the weaknesses of Savat (Niello)?
- What are the strengths of Savat (Niello)?
- What are the duties of the state in ensuring and protecting the sustainability of Savat (Niello)?
- What are the duties of the tourism sector in ensuring and protecting the sustainability of Savat (Niello)?
- Are non-governmental organizations needed for Savat (Niello) handicraft?
- What can be the benefits of being a Craft and Folk Arts city to the city, Van?

Findings

One of the most important findings about Savat is that this craftsmanship has been done in Van for many years. Besides the participants who think that the source of Savat goes back to the Mycenaean period, the general idea is that it was found in the Urartu civilization, where it came from the Caucasus region, and it was obtained by mixing four substances. It has been found that in the past, it was used in cigarette trays, belts, whips, amulets, but recently it has been used in ornaments that appeal to women more.

On the other hand, when Savat's weak point is evaluated, it has been determined that Savat masters stay in the city in large numbers, the local people do not show interest in this area, the products obtained from savat craftsmanship are monotonous, the raw material prices have increased especially recently, and the stencils are not growing. The strengths of Savat are that it is produced only in Van, cannot be copied in other cities, and the master who makes the savat is special.

Conclusion, Discussion and Recommendations

In the study conducted by Altınay and Istanbulu Dinçer (2017), it was concluded that traditional handicraft masters should be supported in terms of investment and marketing in their businesses, and that local people should have a consciousness of protecting their cultural values and that training should be given to keep these arts alive. In this respect, the findings of Savat craftsmanship, especially the weak side of Savat, are similar to the findings obtained in the aforementioned study. In recent years, it is thought that traditional handicrafts included in development plans should be supported and protected by the public. Considering that savat also needs support in terms of investment and marketing activities, the public sector should give more weight to this issue.

Akın (2018) determined that traditional handicrafts are an important factor in the development and promotion of a destination and the spread of tourism throughout the year, that many of the traditional handicrafts in Gaziantep are forgotten because they are not seen as an income generating element by the public, and that the promotion of handicrafts is insufficient. Accordingly, it can be said that niello work has similar problems. Issues such as the ineffective use of niello craftsmanship in the promotion of Van, the indifference of the local people to this art, and therefore the inability to train enough niello craftsmen can be considered as a threat to these handicrafts.

As a result of this research, it was concluded that the number of Savat masters in Van is very low, the profession is on the verge of being forgotten due to the lack of new and qualified masters, the young population does not show interest in savat, it should be taught as a course just like jewelery in the university, and the state has some conveniences for providing raw materials. necessary findings have been reached. In this respect, the results obtained agree with the results of the research conducted by Eren and Erkol Bayram (2021), Köşker and Karacaoğlu, (2019); Özaltaş Serçek and Akyüz, (2021).

On the other hand, studies can be conducted to measure the awareness of the local people about savat, to determine the role of local governments in the protection of traditional handicrafts, to focus on what is needed to increase the awareness of Savat (niello) and product differentiation.